

Agenda

Vogelexcursie langs de IJssel

- Datum: Zondag 6 oktober 2013
- Tijd: 9.00 uur bij de voormalige Tropische Landbouwschool (hoek Brinkgreverweg/Ceintuurbaan)
- Plek: Hengvorderwaarden en Duursche Waarden
- Excursieleider: Ronald Groenink

Zondagmorgen 6 oktober gaan we watervogels kijken langs de IJssel tussen Deventer en Wijhe. In het kader van "Ruimte voor de rivier" is er ten noorden van Deventer één en ander veranderd, o.a. zijn er nieuwe geulen aangelegd. In de Hengvorderwaarden is een gedeelte bos verwijderd en is de vogelkijkhut verplaatst. We gaan daar een kijkje nemen en tevens bezichtigen we de kijkhut in de Duursche Waarden. Dit najaar werden in deze twee gebieden regelmatig twee Zeearenden waargenomen (nu al langer dan een maand), dus wie weet?

Het is een halve- dag-excursie. Het is aan te bevelen om waterdichte schoenen of laarzen te dragen, afhankelijk van het weer. Opgave bij Ronald Groenink: tel. 06 - 51095815.

Herfstexcursie Kranenkamp

- Datum: donderdag 10 oktober 2013
- Tijd: 14 uur tot 15.30 uur
- Verzamelplaats: vanaf Deventer naar Raalte, Raalterweg. Vlak voor eerste rotonde linksaf een onverharde bosweg in, de Averlose Houtweg. Eerste parkeerplaats aan de rechterkant is de verzamelplaats.

• Excursieleiders: Dick Steenstra en Henny Wassens
Dat het een herfstexcursie zal worden is zeker, maar wat we precies tegen zullen komen onderweg weten we nu nog niet. Vrijwel elk jaar is het een paddenstoelenrijk gebied en zijn er mooie herfstkleuren te zien. De Kranenkamp is een landgoed. Het landhuis zelf is er niet meer, maar het bospark nog wel. Stichting IJssellandschap heeft de laatste jaren veel onderhoud gepleegd. Wandelpaden zijn hersteld en overwoekerde plekken weer vrij gemaakt. Ook is het gebied rond de Moespotleide afgegraven voor waterberging en daardoor is er een

interessant natuurgebied ontstaan. We hopen op een mooie, kleurrijke wandeling. Opgeven kan bij Dick Steenstra (0570-619176 of 06-16202617) of Henny Wassens (0570-676072).

Bomen op Brinkgreven

- Datum: donderdag 17 oktober 2013
- Tijd: 14.00 uur tot 16.00 uur
- Plek: Terrein van Brinkgreven, Deventer
- Verzamelen: op de parkeerplaats van Brinkgreven bij de Nico Bolkesteinlaan
- Excursieleider: Mike Hirschler

Als eindproduct van de laatste natuurgidsencursus van het IVN Deventer heeft een aantal cursisten een bomenwandeling uitgezet op Brinkgreven. Het is verrassend om te horen en te zien dat er 80 soorten bomen op het terrein voorkomen. Sommige zeer oud. Wist u ook dat Brinkgreven een heuse grens kent/kende tussen een mannen- en een vrouwengedeelte? Deze is nog deels in het terrein te zien. Dit en andere wetenswaardigheden wordt u gewaar tijdens deze excursie.

Aanmelden bij Nienke Dijkstra: 06 36209854 of dijkstra_nienke@hotmail.com

Lezing Natuurgeluiden

- Datum: Donderdag 31 oktober 2013
- Tijd: van 20 tot ca. 22 uur
- Waar: De Ulebelt, Maatmansweg 5, Deventer
- Spreker: Henk Meeuwsen

Deze avond een lezing met alleen geluid en weinig beeld. Henk Meeuwsen zal ons de geluiden van de natuur laten horen, zoals we die zo goed kennen van onze excursies. Deze zeer boeiende lezing sluit aan bij de pas uitgekomen film van Henk Meeuwsen, de Nieuwe Wildernis over de Oostvaardersplassen. Omdat we een hoge opkomst verwachten is het gewenst om u van tevoren aan te melden bij Nienke Dijkstra: dijkstra_nienke@hotmail.com of 06 20369854.

Herfstexcursie Landgoed Dorth

- Datum: Donderdag 7 november 2013
- Tijd: 14.00 uur tot ca. 16.00 uur
- Plek: Parkeerplaats Kasteellaan, Kring van Dorth
- Excursieleider: Boswachter van Natuurmonumenten

Ten zuidoosten van Deventer, nog net in Gelderland, ligt landgoed Dorth. In dit natuurgebied bij het dorp Harfsen kun je fijn wandelen door een fraai parkbos met voorname bomenlanen, te midden van vijvers, boerengrond en bos.

De oudste fundamenten op landgoed Dorth dateren uit de twaalfde eeuw. Op de plaats waar nu het landhuis staat, stond ooit een kasteel. Vandaar ook de naam 'kasteelweg', de weg waar de parkeerplaats aan ligt.

Het landhuis uit 1928 is particulier eigendom. Dorth ligt langs de Dortherbeek en is van oudsher een waterrijk landgoed. Vanaf 1960 trad verdroging op. Kikkers en salamanders kregen het steeds moeilijker en vogels als de nachtegaal verdwenen. Het waterschap zorgde ervoor dat er weer volop water vloeit. Ook Natuurmonumenten droeg haar steentje bij, door de slotgracht uit te baggeren en de vijvers, poelen en sloten schoon te maken. Het hele jaar door staat er nu weer water in. Amfibieën, de koningsvaren en de ijsvogel profiteren daar volop van.

Aanmelden bij Nienke Dijkstra: 06 36209854 of dijkstra_nienke@hotmail.com

Gewestelijke excursie Schiermonnikoog

- Datum: 16 november 2013
- Tijd: 9.15 uur in Lauwersoog
- Plek: Schiermonnikoog
- Excursieleaders: Tjalling van der Meer en Hans Grotenhuis

Op zaterdag 16 november organiseert het Gewest IJsselstreek een excursie naar Schiermonnikoog onder leiding van Hans Grotenhuis en Tjalling van der Meer. Wel ver weg, maar zeker de moeite waard. We zijn

van plan een lange dag op het eiland rond te struinen in de duinen, over de kwelders en langs het strand. Aangekomen op het eiland bestaat de keuze om vanaf de veerdam te gaan wandelen met Hans of om te gaan fietsen met Tjalling afgewisseld met een paar wandelingetjes (fietsuur € 6)

Meenemen: eten en drinken voor de hele dag. Het soort schoeisel is wat lastig aan te geven. Bij droog weer kom je een heel eind op bijvoorbeeld bergschoenen, maar bij langdurige regen in de voorgaande periode staat grote delen van de duinvalleien helemaal onder water en zijn laarzen beslist noodzakelijk en natuurlijk ook een kijker. Belangrijke tijden: verzamelen bij de boot uiterlijk om 09.15 uur (vertrek boot Lauwersoog 09.30 uur). Houd er bij dit tijdstip rekening mee dat je de auto nog moet parkeren (betaald parkeren), naar het kaartjeskantoor moet lopen en een kaartje moet kopen. Wees dus ruim op tijd in Lauwersoog. De kosten van de overtocht zijn retour € 12.30 en voor 65+ (met legitimatie) € 11.20. Vooraf een kaartje kopen via internet <http://www.wpd.nl/schiermonnikoog/bestel-uw-e-ticket/> is ook mogelijk.

Info voor navigatie: bestemming Haven Lauwersoog is 9976VM. De veerhaven ligt aan de Kustweg. Het vertrek van de boot naar Schiermonnikoog is om 09.30 uur. We keren naar de vaste wal terug met de boot van 16.30 uur. De vaartijd is circa 45 minuten. Het is op 16 november om 09.20 uur hoog water, zodat we met hoog water heen varen en met laag water terug.

Bij slechte weersomstandigheden wordt de excursie uitgesteld.

Opgave vóór woensdag 6 november 2013 bij Hans Grotenhuis.

Het is handig om te weten wie wil fietsen, zodat we van tevoren contact kunnen leggen met fietsenverhuurder Soepboer die aan de veerdam op Schiermonnikoog fietsen verhuurt. Ook kunnen we bij tijdige aanmelding kijken of we met elkaar mee kunnen rijden.

Hans Grotenhuis en Tjalling van der Meer
Gewest IJsselstreek

Secretaris/penningmeester: Hans Grotenhuis
Somervaart 18

7421 EG Deventer

telefoon: 0570-656339

e-mail: [dalkruid@planet](mailto:dalkruid@planet.nl)

Korstmossen bij Radio Kootwijk

- Datum: zondag 17 november 2013
- Tijd: 10.00 uur bij Radio Kootwijk
- Vertrek uit Deventer om 9.00 uur vanaf de carpoolplaats bij de A1
- Duur van de excursie: ongeveer 3 à 4 uur, dus brood en drinken mee.
- Excursieleider: Laurens Sparrius van de Brynologische en Lychenologische Vereniging, BWLG.

Stuifzanden zijn niet alleen landschappelijk juweeltjes, ze vormen ook een biotoop met speciale begroeiing. Een opvallend onderdeel daarvan zijn korstmossen met intrigerende namen als stuifzandkorrelloof, plomp bekermos, hamerblaadje, ezelspootje en rood bekermos. Het stuifzand bij Radio Kootwijk herbergt een schat aan gewone en bijzondere korstmossen. We moeten er wel voor op de knieën! Loepjes mee.

Opgave verplicht, want er kunnen maximaal maar 10 personen mee. Opgave bij Nienke Dijkstra: dijkstra_nienke@hotmail.com of 06 36209854. Graag ook doorgeven of je wilt rijden en hoeveel mensen je mee kunt nemen. Ter plekke bekijken we dan wel wie met wie meerijdt.

Lezing: Namibië 'on the wild side'

- Datum: Donderdag 28 november 2013
- Tijd: van 20.00 – 22.00 uur
- Waar: De Ulebelt, Maatmansweg 5, Deventer
- Spreker: Mike Hirschler

Mike Hirschler en zijn vrouw bezochten Namibië en Botswana 2 jaar geleden al eens. Ook dit jaar weer gaan zij erheen. Was de vorige keer een 'gewone' safarireis door beide landen, dit jaar doen zij beide in september mee met een wildtelling in het Bwabwata

National Park in de Caprivistreek. Dat moeten een paar spannende weken worden, want dit keer wordt er vooral gelopen, onder begeleiding van plaatselijke rangers die het grote wild op afstand moeten houden. Natuurlijk is lopen in de natuur het beste wat je kunt doen, maar lopen in Afrika is natuurlijk wel heel speciaal, vooral omdat de doorsnee toerist de auto of bus echt niet uit mag. Naast het tellen van zoogdieren is Mike gevraagd ook de vogels te tellen. Zowel van de vorige reis als van die van dit jaar gaat Mike een mooie presentatie samenstellen waarin de woeste natuur van Namibië en Botswana naar voren zal komen, samen met de avonturen die er beleefd zijn. Dat worden dus heel veel mooie plaatjes!

Bevers langs de IJssel

- Datum: Zondag 15 december 2013
- Tijd: 10- 12, vertrek uit Deventer om 9 uur vanaf de carpoolplaats bij de A1
- Plek: Engelse Werk, Zwolle

Langs de IJssel komen al weer enkele jaren bevers voor. Zat er enkele jaren geleden zelfs eentje in de Ossenwaarden bij Deventer, iets verderop bij de Hengforderwaarden worden met regelmaat bevers gezien en kan je er ook zeker de vraatsporen aantreffen. Ga je wat noordelijker, naar de Duursche Waarden of naar het Engelse Werk bij Zwolle, dan nemen de kansen toe. Bij het Engelse Werk kan je ook een mooie burcht zien. Iemand van de Beverwerkgroep Overijssel zal ons meenemen op een excursie bij het Engelse Werk, waar hij ons een interessant verhaal zal vertellen over de ontwikkeling van de bever in Nederland en in onze eigen buurt. Aanmelden bij Nienke Dijkstra: 06 36209854 of dijkstra_nienke@hotmail.com

---

Van het bestuur

--Nieuwe bestuursleden

Zoals u elders in deze Quadrifolia kunt lezen, zijn we als bestuur op zoek naar tenminste twee nieuwe leden, omdat Bien en Nienke volgend jaar stoppen met het bestuurswerk. Gelukkig niet me hun andere werk voor de afdeling!

--Nieuwe leden werven blijft een opdracht. We willen naar een voorbeeld van andere afdelingen visitekaartjes laten maken van onze afdeling met daarop de website en een e-mailadres. Als we ergens in een groepje wandelen of bezig zijn met verrekijker, loep en boeken worden we nog wel eens aangesproken door wandelaars en ontstaan er soms

leuke gesprekken. Op zulke momenten kunnen we een kaartje meegeven. Zo'n kaartje blijft misschien een tijdje in een portemonnee of op een bureau liggen tot mensen toch eens op de website kijken en misschien wel lid worden. Daarnaast hebben we natuurlijk de mooie folders en de momenten in een kraam waar we geïnteresseerden kunnen ontmoeten. (Heeft u Klaske ten Grotenhuis al laten weten dat je af en toe een paar uurtjes in de kraam wilt staan voor de KNNV?) Wie heeft leuke ideeën over vormgeving of weet een goedkope manier om wat kaartjes te laten drukken? Laat het ons weten.

--Nieuwe activiteiten

Het verschijnen van de beleidsnota Ecologie van de stadsecoloog Erik Lam zien we als een goede aanleiding om als afdeling nieuwe activiteiten te starten op het gebied van natuurbescherming, naast de lopende inspanningen van enkelen voor de Oostermaet en de Lettelerleide.

In de ecologienota wordt aangegeven dat het werk van vrijwilligers heel belangrijk is. Zeker nu het budget van de stadsecoloog is gereduceerd kunnen we ons aangesproken voelen om ons actief in te zetten voor natuurbescherming in Deventer. De komende maand gaan we als bestuur hiervoor op zoek naar mogelijkheden. Een van de mogelijkheden die we zien is het starten van een werkgroep voor een

gebied in Deventer. Vanuit die werkgroep kunnen we dan als KNNV samen met diverse andere

groene organisaties, zoals de Vogelwerkgroep IJsselstreek, Groene Knoop, IVN, enz. in Deventer en de stadsecoloog iets gaan bijdragen, bijvoorbeeld op het gebied van terugkerende inventarisaties of monitoring.

Heeft u zelf ideeën of wilt u hierover van gedachten wisselen, laat het aan ons weten. Dan kunnen we met een aantal belangstellenden een keer (oktober?) om de tafel gaan zitten.

Actueel

Nieuwe bestuursleden gezocht!

Bien en Nienke hebben laten weten dat ze na de volgende ledenvergadering in maart 2014 willen stoppen met hun bestuurswerk. De termijn van 5 jaar zit erop en zij stellen zich niet herkiesbaar. Gelukkig willen zij beiden wel doorgaan met het organiseren van excursies en lezingen en Nienke wil ook de redactie van de Quadrifolia blijven doen.

Marjolein blijft dan als enig bestuurslid over, dus het is duidelijk dat we dringend nieuwe bestuursleden nodig hebben!

Als u bereid bent om die taak op u te nemen na maart volgend jaar laat het dan alsjeblieft zo snel mogelijk aan het bestuur weten, dan hoeven we ons geen zorgen te maken over hoe het verder moet met onze afdeling en kunnen we alle energie steken in plezierige en nuttige activiteiten.

Contact: marjoleinvermeij@gmail.com, of via secretaris@deventer.knnv.nl

---

Verenigingsnieuws

Werken voor de Quadrifolia.

Eefke en Roel hebben aangegeven dat ze stoppen met hun werk voor de Quadrifolia. Zij hebben van 2006 (nummer 2) tot en met nummer 2 van dit jaar gezorgd, voor de lay-out en de verspreiding onder de leden. Zij hebben veel werk verricht. Bedankt hiervoor!

De komende tijd zorgt Nienke voor de (eind)redactie en Gerrit voor de lay-out en de foto's. Om tijd en papier te sparen zijn er zoveel mogelijk e-mailadressen van alle leden verzameld. Enkele leden krijgen nog een gedrukt exemplaar per post, verder vindt de verzending per email plaats. Gerrit zorgt er ook voor dat de Quadrifolia op de website te lezen is. Gerrit bedankt voor alle grote en kleine klussen die je geruisloos op je neemt!

Namens het bestuur,
Marjolein

Vondst en voorstel

Op een wandeling in Nieuw Rande in juli van dit jaar vonden we op een zeer dik liggend stuk boom iets dat op een cluster witte eitjes leek. De afzonderlijke eitjes ca 1 mm; de hele cluster ca 1 bij 3 cm en ca 0.5 cm hoog. Zie foto 1.

Op 1 m afstand op de schaduwkant van dezelfde boom vonden we een ons volkomen onbekend zwamachtig iets: een bundeltje stijve zwarte haren elk eindigend in een chocoladebruin cilindertje, samen iets meer dan 0,5 cm lang. Een tikje tegen de cilindertjes leverde een bruin wolkje op. Zie foto 2. Geen vermoeden dat het een met het ander te maken had. Totdat we in Jahn, Pilze an Bäumen (derde druk 2005) foto's van enkele Myxomyceten (Slijmzwammen) bekeken. Onze 2 vondsten bleken samen de Slijmzwam *Stemonitis axifera* te kunnen zijn. Heel opmerkelijk dat de zogenaamde witte eitjes (Plasmodium) kunnen veranderen in een totaal andere verschijning (sporencapsels). We hebben de volgende dagen gezocht naar tussenstadia en verplaatsingen, maar door de droogte die inzette was er niet veel te zien.

Doordat we probeerden te volgen wat er op die boomstam plaatsvond, vonden we later wel verschillende stadia van een andere Slijmzwam, vermoedelijk IJsvingertje (*Ceratiomyxa fruticulosa*). De ontwikkeling van IJsvingertje konden we beter volgen. Op foto 3 op de achtergrond de Plasmodia en op de voorgrond de sporencapsels.

Hierdoor geïnspireerd een voorstel voor een netwerkgroep:

- (1) Iemand is contactpersoon met een telefoonnummer. Hein Hage biedt zich aan.
- (2) Geïnteresseerden in Paddenstoelen e-mailen elkaar bijzondere vondsten. Zo mogelijk bezoeken we de plek. Zo nodig proberen vondsten op naam te brengen.
- (3) Werkgebied is (de nabije omgeving van) Deventer.
- (4) Met oog op werving voor KNNV is het toegestaan een niet-lid mee te nemen. We beschikken over KNNV-visitekaartjes om b.v. aan wandelaars die interesse tonen aan te bieden.

Wie doet er mee met een mossenwerkgroep?

Het lijkt me leuk om met een aantal mensen een mossenwerkgroep te starten. Mossen determineren is moeilijk en tijdrovend, maar heel leuk als het lukt. Ik heb een binoculair en diverse gidsen en Claire weet ook op internet goede sites te vinden met informatie om te kunnen determineren.

Reacties graag naar Bien en Hein Hage:
jacvs@xs4all.nl

Foto 1

Foto 2

Foto 3

We kunnen in de winter bij de kachel ons meegebrachte materiaal determineren en we kunnen ook met elkaar naar buiten gaan om een bepaalde soort te zoeken.

Heb je belangstelling voor deelname en/of ideeën over wat we kunnen doen met elkaar geef dan even je email-adres door, dan kunnen we een keer bij elkaar komen om te bekijken hoe we het gaan aanpakken.

Dassen ten zuiden van de A1 in 2013.

Hoewel het seizoen wat aarzelend begon kan ik tevreden zijn met het resultaat.

Op 2 plekken heb ik ze onverwacht terug zien komen. Dat er opnieuw jongen zijn op de burcht nummer 3 't Rensink aan de A1 is hoopgevend, de plek vormt een goede uitvalsbasis naar burchten in de omgeving. Bovendien kunnen de 3 onderdoorgangen in de A1 mogelijk weer dienst gaan doen. Ook op de Temmingstuw –West heb ik weer leven waargenomen. Het aantal waargenomen jongen steeg van 5 naar 12 stuks. Het aantal Dassen van 9 naar 26 stuks. Ik heb dit jaar op 4 plaatsen Vossen met jongen aangetroffen.

Natuurlijk kan het beeld vertekend zijn doordat ik vorig jaar ontwikkelingen gemist heb. Van 28-4 tot 24-5 en van 18-6 tot 30-6 was ik in 2013 met vakantie.

Hieronder een lijst met een uittreksel van mijn waarnemingen.

Datum	Burchtnummer.	Waarneming	Van tot uur	Zon onder om
24-4	1	2 jonge vosjes	04 uur, foto	20.53
24-5	14	Das met 3 jongen	21.30tot22.00	21.42
28-5	8	Drie jonge vosjes	Om 21.15	21.46
30-5	6	Das met 2 jongen	20.50-21.15	21.48
3-6	14	Vos met 2 jongen	21.45-22.15	21.53
9-6	12	Vos met jong	21.45-22.15	21.58
14-6	13	Steenmarter-Das	22.05-22.30	22.00
14-7	11	West .3 Dassen	21.50	21.55
18-7	3	4 Dassen, jong	21.15	21.49
22-7	12	1 Das	21.00	21.44
25-7	14	6 Dassen	21.15	21.42
29-7	1	2 dassen,3jongen	21.00,Nog zon!	21.34

Voorlopige conclusie:

De jonge dassen laten zich zien vanaf 20.50 tot 21.30 uur. Ze willen ,zo lijkt het, graag buiten spelen. Als ze zich om 22.00 uur nog niet hebben laten zien zijn er waarschijnlijk geen jonge dassen op de burcht. Vaak kan de waarnemer om 22.00uur al weer tevreden naar huis.

Jan Oosterman

Terugblik

Alweer parnassia ...?

Kort verslag excursie Stelkampsveld

1 september 2013

15 deelnemers

Op 1 september bezochten we het natuurgebied Stelkampsveld, gelegen tussen Barchem en Borculo in de Achterhoek en beheerd door Staatsbosbeheer. Dit gebied is een ecologisch pareltje in een fantastisch mooi Achterhoekse landschap. Het gebied kent een bijzonder complexe grondwatersituatie en dat weerspiegelt zich in de vegetatie en het dierenleven.

Het Stelkampsveld is aangewezen als Natura 2000 gebied en is daarmee onderdeel van het Europese netwerk van bijzondere natuurgebieden. Het gebied heeft die status vanwege het voorkomen van maar liefst acht beschermde habitattypen: blauwgraslanden, heischrale graslanden, droge en vochtige heiden, zwak gebufferde vennen, pioniervegetaties met snavelbiezen, beekbegeleidende bossen en, meest bijzonder: kalkmoeras. Daarnaast komt in het gebied een fraai voorbeeld van het habitatype 'beuken-eikenbossen met hulst' voor.

Tijdens ons bezoek hebben wij met een habitattypenkaart in de hand geprobeerd om de verschillende habitattypen én hun kenmerkende soorten en structuurkenmerken in het veld te herkennen. Bij een aantal habitattypen was dat vrij eenvoudig: droge heiden en vennen en de beide bostypen lieten zich goed terugvinden, evenals een aantal voor die typen kenmerkende soorten. Ook van de pioniervegetaties met snavelbiezen zagen we goede voorbeelden. Moeilijker was dat met de sterk in elkaar overlopende typen vochtige heide, blauwgrasland, heischraal grasland en kalkmoeras. Aan de kenmerkende soorten lag het overigens niet: ondanks de datum van 1 september verzamelden we een soortenlijst waar je 'U' tegen zegt. De grootste kaartvlek 'kalkmoeras' hebben we maar overgeslagen: te kwetsbaar vonden we. Aan de overige typen hadden we onze handen (en ogen!) vol. Zoals een van de deelnemers verzuchtte: "Alweer parnassia ...?".

Het herkennen van de habitattypen blijkt al met al niet eenvoudig, maar deze benadering leert je wel om heel goed te kijken naar de onderlinge verbanden in de vegetatie. Daardoor werd het een bijzonder leerzame en succesvolle dag, mede geholpen door prachtig nazomerweer.

Hieronder een kleine greep uit onze waarnemingenlijstjes (niet volledig):

Droge heide: kensoorten Struikhei, Stekelbrem, daarnaast ook Jeneverbes.

Vochtige heide: kensoorten Dophei, Klokjesgentiaan, daarnaast ook Heidekartelblad en Tormentil.

Pioniervegetaties met snavelbiezen: kensoorten Bruine Snavelbies, Ronde en Kleine zonnedauw, daarnaast Klokjesgentiaan, Moeraswolfsklauw, kokertjes van een schietmot (Coleophora spec.) op trekruis.

Kokertjes van schietmot op Biezenknoppen (G. Hendriksen)

Blauwgraslanden/kalkgrasland: kensoorten Blauwe Knoop, Blauwe Zegge, Spaanse Ruiter, Daarnaast Parnassia, Veldrus, Pilzegge, Lidrus, Kleine Ratelaar, Melkeppe, Kale Jonker, een Jonge Koningsvaren, Waternavel, Waterpunge, Watermunt, Moeraskruiskruid, Zwartwordende Wasplaat (een Paddenstoel), Icarusblauwtje, Grote Groene Sabelsprinkhaan

Heischrale graslanden: Heidekartelblad, Gevlekte Orchis, Welriekende Nachtorchis, Moeraswespenorchis, daarnaast Stijve Ogentroost, Gewone Rolklaver, Wilde Bertram, Schermhavikskruid, Gewone Brunel, Oranje

---

Luzernevlinder, Tijgerspin met cocon, diverse gallen.

Stijve ogentroost (foto G. Hendriksen)

Op de terugweg, langs de Maandagsdijk (een zandweg door het bos): paddenstoelen (niet volledig): Gewone Heksenboleet, Verblekende Russula, Smakelijke

Russula, Berijpte Russula, Zwartpurperen Russula, Parelamaniet, Breedplaatstreephoed, Eikebladzwammetje, Gewone Fopzwam.

Met dank aan Jan Dieker,
Dolf Logemann

Excursie naar het Wisselse veen en de Tongerense heide op 18-08-2013.

Begonnen werd met het Landje van Jonker. Dit is een deel van het Wisselse veen dat naar verwachting de soortenschatkamer is voor het deel van het Wisselse veen, dat in natuurontwikkeling is.

De KNNV-afd. Epe-Heerde heeft het Landje van Jonker gered van exploitatie tot 1993; daarna is het in beheer gekomen van Gelders Landschap. Dit stukje land heeft daardoor een bijzonder rijke en gevarieerde vegetatie (volgens de folder van Gelders Landschap "heischraal grasland"). Op kleine schaal

corresponderen kleine verschillen in b.v. hoogte van de bodem, zuur-basisch, kwel-stromend-regenwater, verschillen in waterstand, bereden-belopen-beschadigd-gaaf nauwkeurig met verschillen in vegetatie.

Vervolgens bekeken wij het deel van het Wisselse veen bij de sprengen van de Verloren beek. Van dit

gebied is de bovenlaag verwijderd voor natuurontwikkeling. In dit gebied is een sterke kwel doordat hier de helling begint op te lopen naar de stuwwal van de oostelijke Veluwe. Het lagere gedeelte van het veen is een moeras met een dikke laag veenmos. Hoger op deze helling bevindt zich de droge Tongerense heide.

Uiteraard is dit gebied (nog) lang niet zo soortenrijk en gevarieerd als de Schatkamer.

Tussen het veen en de heide is een sparrenbos gekapt als corridor voor b.v. reptielen en insecten.

Tenslotte bekeken we de hoge en droge Tongerense heide met vennen, de een nog mooier dan de ander. Variaties op het thema Struikheide, Dopheide, Bruine en Witte snavelbies, Veelstengelige bies, Veenpluis, Veenbies, Zonedauw en Klokjesgentiaan. Alles onder een stralende augustus-middag.

Er is een soortenlijst gemaakt.

Er waren 8 deelnemers.

Bien en Hein Hage

Naar het Vragenderveen met Wim Mulder.

Op zondag 30 juni 2013.

We komen met 18 personen aan bij het Vragender veen, 2 jongeren, de zoon van Mike en Ruben, helemaal met de trein uit Zwolle en de reis afgemaakt met de fiets. Het weer is redelijk, bewolkt en niet erg koud. Een gelukje, want daardoor zijn de muggen niet al te actief.

Het Vragenderveen is een komveen, het ligt in een diepe lob, ooit gevormd door het landijs in de laatste ijstijd. Hier groeide veen, een laag van zo'n 5 meter,

gevormd in ongeveer 5000 jaar. In 1913 – 1915 is er een poging gedaan het veen te ontginnen, maar dit is niet gelukt. Het Veenmos is afhankelijk van

regenwater, in de ondergrond, onder de ondoorlaatbare leemlaag komt wel kalkrijk water voor.

Om water in het gebied te houden en geen water uit de omringende landbouwgronden binnen te krijgen, zijn damwanden geplaatst. Hier en daar zijn de damwanden lek en toe aan vervanging. Dit is een

karwei wat met helikopters wordt gedaan. Rondom het veen ligt een bufferzone van ca. 25 ha. Men wil met het landschap terug tot ongeveer een landschap van rond 1910, droge heide en schraal grasland. Op het veen groeien een 4-tal bessen, Blauwe en Rode bosbes, Rijsbes en Veenbes. De Rijsbessen waren bijna rijp, een enkele is door een deelnemers opgegeten.

Af en toe hoorden we vogels, vooral de Boompieper. Ook werd gelet op insecten. Zo zagen we de Rijsbesbladgast, de Rijsbesblaadjes zijn dan aangetast. Een prachtige rups, door Jan Dieker opgezocht en benoemd. De rups van de Goudbanduil. Een specifieke zegge, Snavelzegge. Armbloemige waterbies en heel mooi de 2 soorten Zonnedaauw, Kleine en Ronde. Tijdens het lopen was het behoorlijk opletten, als je in een gat stapte, verdween je zo tot aan je knieën in het veen, we hebben de "droge" wandeling gelopen en iedereen is (bijna) droog gebleven. Veel tijd voor allerlei planten was er niet,

maar Wim heeft veel verteld over de geschiedenis van de Stichting Vragenderveen, een particuliere stichting voor natuurbehoud, in 1956 opgericht. Rondom het veen is een wandeling van 11 km, aangegeven met rode paaltjes. Is aan te raden.

Klaske ten Grotenhuis

Rups van de Goudbanduil

Colofon

KNNV in Vogelvlucht

Zondag 6 oktober 2013, 9.00 uur Vogelexcursie Hengforder waarden en Duursche Waarden o.l.v. Ronald Groenink

Donderdag 10 oktober 2013, 14.00 uur. Herfstexcursie Kranenkamp o.l.v. Hennie Wassens en Dick Steenstra

Donderdag 17 oktober 2013, 14.00 uur tot 16.00 uur. Bomen op Brinkgreven o.l.v. Mike Hirschler

Donderdag 31 oktober 2013, 20.00 uur. Lezing Natuurgeluiden. Spreker Henk Meeuwssen

Donderdag 7 november 2013, 14.00 uur tot 16.00 uur. Herfstexcursie Landgoed Dorth o.l.v. boswachter Natuurmonumenten

Zaterdag 16 november 2013, Gewestelijke excursie Schiermonnikoog o.l.v. Hans Grotenhuis en Tjalling van der Meer

Zondag 17 november 2013, 10.00 uur tot 16.00 uur. Korstmossenexcursie Kootwijk o.l.v. Laurens Sparrius

Donderdag 28 november 2013, van 20.00 uur tot 22.00 uur. Lezing Namibië 'on the wild side'. Spreker Mike Hirschler

Zondag 15 december 2013, 10.00 uur tot ca. 12.00 uur. Excursie naar de bevers langs de IJssel o.l.v. de Beverwerkgroep Overijssel. Engelse Werk Zwolle.

Sluitingsdatum voor kopij

Quadriofolia nummer 1 van 2014 zal half december verschijnen.

Kopij graag inleveren voor 5 november 2013 bij Nienke Dijkstra, Wiebengapad 5, 7425 AR Deventer, dijkstra_nienke@hotmail.com

Penningmeester en ledenadministratie: Marjolein Vermeij, Alferdinkweg 57, 7433 BB Schalkhaar, 0570 546345, penningmeester@deventer.knnv.nl
Triodosbank 78.67.10.438 t.n.v. KNNV afd. Deventer te Deventer

Het lidmaatschap kost €29,- per jaar.
Huisgenootleden betalen €12,75 per jaar.

Nieuwe leden ontvangen het leuke welkomstgeschenk 'Tuinieren voor (wilde) dieren'.

Samenstelling met medewerking van Gerrit Hendriksen, Nienke Dijkstra